

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP LUẬN NGHIÊN CỨU, HỌC TẬP TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH

PGS.PTS.NGUYỄN BÁ LINH và PHẠM VĂN BÌNH

Cách đây 3/4 thế kỉ, tư tưởng Hồ Chí Minh ra đời và được thực tiễn cách mạng Việt Nam thẩm định. Song việc nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh với tư cách là khoa học, coi nó như một tư tưởng độc lập chỉ mới được tiến hành vào những gần đây. Đặc biệt sau đại hội lần thứ VII của Đảng Cộng sản Việt Nam, tư tưởng Hồ Chí Minh được nghiên cứu một cách toàn diện và sâu rộng. Điều đó không có là trước đây chúng ta chưa hoặc ít nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh. Việc nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh lúc đó đồng nhất với nghiên cứu lịch sử Đảng cộng sản Việt Nam. Những quan điểm, tư tưởng của Hồ Chí Minh được xem xét dưới góc độ Hồ Chí Minh là người sáng lập Đảng cộng sản Việt Nam, là lãnh tụ của Đảng và nước, là linh hồn và hạt nhân của phong trào cách mạng Việt Nam.

Sau khi Chủ tịch Hồ Chí Minh qua đời (9/1969), chúng ta ý thức được việc nghiên cứu những giá trị tư tưởng của Người là cần thiết. Chủ trương gìn giữ và bảo tồn di sản của Người; việc sưu tập các di cảo của Người để làm Tuyển tập và Toàn tập Hồ Chí Minh; việc thành lập Bảo tàng Hồ Chí Minh trong viện Mác - Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh; những hồi ký về Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh, những cuốn sách về Hồ Chí Minh với các địa phương, các ngành, các đoàn thể quần chúng, những hội thảo khoa học về Hồ Chí Minh ở trong và ngoài nước được xuất bản càng nhiều. Những việc làm đó không chỉ có ý nghĩa bảo tồn những di sản quý giá của một lãnh tụ thiên tài của đất nước, của giai cấp và dân tộc, mà điều quan trọng hơn và chủ yếu hơn là chuẩn bị "điều kiện cần" cho một khoa học mới ra đời - khoa học tư tưởng Hồ Chí Minh.

Trong khi Liên xô (cũ) từng được coi là thành trì của phong trào cách mạng thế giới bị sụp đổ, các nước xã hội chủ nghĩa Đông Âu tan vỡ, chủ nghĩa Mác-Lênin bị công tử nhiều phía, Đảng cộng sản Việt Nam vẫn khẳng định lấy chủ nghĩa Mác-Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho hành động

-----
(* Học viện chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

1. Điều đó thể hiện lập trường kiên định và sự kiên trì bảo vệ, phát triển, truyền bá chủ nghĩa Mác-Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh trong nhân dân của Đảng ta.

Điều chỉ tuyên truyền và bảo vệ một cách chung chung để buộc người ta thừa nhận tư tưởng Hồ Chí Minh là một khoa học thì không đủ. Cần phải tiến lên một bước nữa, nghiên cứu *những vấn đề cơ bản của tư tưởng Hồ Chí Minh, xây dựng nó như một khoa học có hệ thống. Và bằng cách ấy, chỉ ra trong thực tiễn vị trí thật sự của tư tưởng Hồ Chí Minh trong hệ thống của chủ nghĩa Mác-Lênin. Đó là trách nhiệm của giới khoa học xã hội Việt Nam và cũng chính là nhiệm vụ của bộ môn tư tưởng Hồ Chí Minh được thành lập tại Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh vào ngày 6-1993.*

Khoa học về tư tưởng Hồ Chí Minh hay Hồ Chí Minh học cũng giống như khoa học về tư tưởng khác cần phải nêu được các qui luật hình thành, phát triển, hoạt động (hay vận động) của tư tưởng trong xã hội hoặc trong cộng đồng người. Các qui luật đó phải đặc tả được những đặc trưng của khoa học tư tưởng trên các mặt cụ thể sau:

Tư tưởng đó đại diện lợi ích của giai cấp, dân tộc hoặc cộng đồng xã hội nào?

Thế giới quan của giai cấp, dân tộc hoặc cộng đồng xã hội mà tư tưởng đó bảo vệ lợi ích được thể hiện như thế nào?

Điều kiện và hoàn cảnh lịch sử cụ thể nào chế định sự hình thành và phát triển của tư tưởng ấy?

Tính độc lập tương đối và sự tác động trở lại của tư tưởng đối với quá trình phát triển của xã hội.

Tính kế thừa và tính đấu tranh của tư tưởng đó với các tư tưởng khác cùng tồn tại hoặc xuất hiện trước đó trong cộng đồng xã hội.

Ảnh hưởng và tác động qua lại với các hình thức tư tưởng khác, như truyền thống văn hóa dân tộc và tinh hoa của nhân loại.

Sự thể hiện chức năng tư tưởng trong tiến trình phát triển xã hội như thế nào.

Thể hiện phương pháp luận trong hành động và đấu tranh cách mạng của giai cấp và dân tộc mà hệ tư tưởng đó bảo vệ lợi ích.

Dựa trên những vấn đề vừa nêu, có thể nói một cách chung nhất, *đối tượng của Hồ Chí Minh học là nghiên cứu những qui luật hình thành, phát triển và tác động của tư tưởng Hồ Chí Minh trong tiến trình phát triển xã hội Việt Nam.*

Vậy tư tưởng Hồ Chí Minh là gì?

Những qui luật cụ thể của Hồ Chí Minh học là gì? Trả lời những câu hỏi này chính là nhiệm vụ khẳng định "điều kiện đủ" của một khoa học. Tìm hiểu và phát hiện qui luật là một quá trình. Song, nó liên quan đến vấn đề quan trọng là khẳng định *phạm trù cơ bản của Hồ Chí Minh học - phạm trù tư tưởng Hồ Chí Minh*. Từ nội hàm của phạm trù tư tưởng Hồ Chí Minh sẽ định hướng việc tìm hiểu và phát hiện những qui luật của Hồ Chí Minh học là chính nội hàm của phạm trù chứa đựng *bản chất đối tượng* cần nghiên cứu.

Cho đến nay các nhà khoa học cũng như các nhà hoạt động xã hội chuyên tâm nghiên cứu về Hồ Chí Minh vẫn chưa thống nhất được cách diễn đạt phạm trù tư tưởng Hồ Chí Minh. Song đều nhất trí với nhau về những vấn đề cơ bản của tư tưởng Hồ Chí Minh. Đó là sự tiếp thu và vận dụng sáng tạo những nguyên lý của chủ nghĩa

Mác-Lênin vào hoàn cảnh Việt Nam, là lí luận cách mạng về giải phóng dân tộc, phóng giai cấp (xã hội), giải phóng con người ở một nước thuộc địa nửa phong kiến trong thời đại đầy biến động phức tạp, thời đại mà ý thức dân tộc trong các quốc gia đang thức tỉnh; thời đại mà chủ nghĩa xã hội từ lý thuyết trở thành hiện thực và phải qua thăng trầm vẫn là một xu thế vươn tới của nhân loại.

Từ việc xác định bản chất đối tượng đã định hướng cho quá trình nghiên cứu, điểm xuất phát cho nghiên cứu và kết quả nghiên cứu sẽ đưa ra một định nghĩa chính xác, ngắn gọn, súc tích, dễ nhớ và dễ hiểu.

Trong chúng ta, vẫn còn một số người, trong khi khâm phục ngưỡng mộ Chủ Hồ Chí Minh trên nhiều lĩnh vực, thấy rõ công lao to lớn của Người trong công việc giải phóng dân tộc, dựng xây đất nước, nhưng chưa thừa nhận Hồ Chí Minh là nhà lí luận, một nhà tư tưởng lớn. Họ cho rằng Hồ Chí Minh là một nhà thực tiễn, một nhà cách mạng vĩ đại đã thành công trong sự "cụ thể hóa" chủ nghĩa Mác-Lênin vào Việt Nam. Điều đó là không đúng nếu hiểu "cụ thể hóa" là sự chứng minh nguyên lí chung bằng "ví dụ riêng". Song sẽ chấp nhận được khi hiểu "cụ thể hóa" là sự bổ sung vào cái chung, cái phổ biến bằng cái riêng, cái đặc thù, các đơn nhất, vậy dù có né tránh, việc dùng những thuật ngữ như "vận dụng sáng tạo", "cụ thể hóa" tự nó đã khẳng định tư tưởng Hồ Chí Minh là khoa học. Và tư tưởng Hồ Chí Minh đã và đang tồn tại với tư cách là một khách thể khoa học.

Từ những vấn đề trình bày ở trên chúng tôi cho rằng điều kiện đã chín muồi một khoa học mới ra đời: khoa học về tư tưởng Hồ Chí Minh hay Hồ Chí Minh học.

Khi nghiên cứu, giảng dạy tư tưởng Hồ Chí Minh cần thấy được:

a) Sự thống nhất tính Đảng và tính khoa học trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Một trong những nguồn gốc hình thành tư tưởng Hồ Chí Minh là chủ nghĩa Mác-Lênin. Từ một người yêu nước tiếp thu chủ nghĩa Mác-Lênin, Hồ Chí Minh thành người cộng sản, một nhà lí luận mác-xít. Những quan điểm tư tưởng của Người không nằm ngoài mà nằm trong hệ thống quan điểm Mác-xít. Với đường lối giải phóng dân tộc, giải phóng giai cấp ở Việt Nam, Hồ Chí Minh đã làm phong phú chủ nghĩa Mác-Lênin về cách mạng của các nước thuộc địa và phụ thuộc ở ngay những vấn đề cơ bản nhất của học thuyết Mác, như: vấn đề dân tộc thuộc địa, giai cấp và phân công giai cấp ở thuộc địa, con đường và phương thức tiến hành giải phóng dân tộc và giải phóng giai cấp ở thuộc địa, quan hệ giữa cách mạng thuộc địa và cách mạng của các quốc gia v.v...

Cũng như các nhà cách mạng đương thời, Hồ Chí Minh có chung một mục đích Mác là giải phóng loài người khỏi ách áp bức bóc lột, xây dựng một xã hội trong đó con người được phát triển tự do và toàn diện. Đại diện và bảo vệ lợi ích của những người bị áp bức và bị nô lệ của chủ nghĩa đế quốc, trong tư tưởng của mình, Hồ Chí Minh không chỉ nhắc lại mục đích và lý tưởng đấu tranh cách mạng mà còn làm rõ mục đích ấy sống động, phong phú, cụ thể, gần gũi với hàng triệu người dân thuộc địa. Chính tư tưởng Hồ Chí Minh đã thôi thúc hàng triệu người dân thuộc địa đứng lên đấu tranh để tự giải phóng mình. Tiêu biểu là cuộc cách mạng dân tộc dân chủ tiến hành triệt để dưới sự lãnh đạo của giai cấp công nhân theo tư tưởng Hồ Chí Minh đã thắng lợi trên Tổ quốc yêu dấu của Hồ Chí Minh. Noi gương dân tộc Việt Nam theo tư tưởng Hồ Chí Minh, nhiều dân tộc thuộc địa và phụ thuộc đã đứng lên

h thắng lợi, giành lại độc lập tự do cho dân tộc mình.

ự thống nhất tính Đảng và tính khoa học trong tư tưởng Hồ Chí Minh không chỉ hiện ở hình thức là bộ phận của chủ nghĩa Mác-Lênin, mà chính ở nội dung thực của nó.

thuộc tính cách mạng và khoa học, sự thống nhất giữa tính Đảng và tính khoa học chẳng định tư tưởng Hồ Chí Minh là tư tưởng cách mạng của giai cấp công nhân dân tộc Việt Nam trong công cuộc giải phóng và xây dựng xã hội Việt Nam dân nước mạnh.

Nhân dân Việt nam tiếp thu tư tưởng Hồ Chí Minh một cách tự nhiên và gắn bó. Ông khẩu ngữ "Hồ Chủ tịch dạy", "Bác Hồ dạy"; "Chủ tịch Hồ Chí Minh nói" thường xuyên xuất hiện trong các văn bản chính trị, pháp lý, trong giới trí thức chính khách và cả trong giao tiếp thông thường của những người dân bình dị trong cuộc sống đời thường. Thậm chí những người không đồng chính kiến, những người ở phía bên kia trận tuyến cũng rất tôn trọng Hồ Chí Minh, thấy được Hồ Chí Minh một vĩ nhân của thời đại.

Dân tộc Việt Nam có quyền tự hào vì có Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh và cũng tự hào khiếm tốn khi tuyên bố: tư tưởng Hồ Chí Minh là tư tưởng yêu nước và cách mạng của dân tộc và nhân dân Việt nam.

Sự thống nhất giữa lí luận và thực tiễn trong tư tưởng Hồ Chí Minh

Trong lịch sử những Nhà tư tưởng lớn, ít ai được như Hồ Chí Minh vừa là người đi đầu vừa là người thi công thắng lợi học thuyết của chính mình trong thực tiễn. Vì vậy một điều này cũng đủ thấy được sự thống nhất giữa lí luận và thực tiễn trong tư tưởng Hồ Chí Minh.

Chúng ta phải thấy rằng tư tưởng Hồ Chí Minh được hình thành và phát triển trong quá trình hoạt động cách mạng của Người và của nhân dân Việt nam. Hồ Chí Minh xuất hiện với tư cách một nhà yêu nước, một nhà cách mạng, có tư duy sắc sảo, có mục đích cao cả chứ không xuất hiện với tư cách là một nhà lí luận thông qua các cuộc tranh luận và luận chiến. Bản chất thông minh, có khả năng tổng kết thực tiễn sâu sắc cộng với tinh thần yêu nước làm cơ sở để Hồ Chí Minh nhanh chóng tiếp thu chủ nghĩa Mác-Lênin để hoạch định con đường cứu dân cứu nước. Vận dụng lí luận vào thực tiễn, Hồ Chí Minh có những phát hiện *lớn và mới* làm phong phú lí luận Mác-Lênin và sáng tạo tư tưởng độc lập của mình. Tư tưởng Hồ Chí Minh là kết quả của sự thống nhất giữa lí luận và thực tiễn.

Hình vì vậy nghiên cứu, học tập tư tưởng Hồ Chí Minh không nên giới hạn trong phạm vi thức sách vở, bó hẹp trong lí luận, mà còn cần tìm trong hành động đấu tranh cách mạng, hoạt động hàng ngày của Người những điều chưa được nói, được viết ra, để tìm lại hàm chứa tinh tư tưởng sâu sắc.

Sự thống nhất giữa lí luận và thực tiễn, cơ sở để khẳng định tư tưởng Hồ Chí Minh không hề giáo điều mà là kim chỉ nam cho hành động của Đảng và nhân dân ta.

Tính sáng tạo của tư tưởng Hồ Chí Minh

Liều một cách hạn hẹp rằng, vận dụng thành công những nguyên lí chung để giải quyết những vấn đề cụ thể trong hoàn cảnh cụ thể là *sáng tạo* thì không thể thấy hết giá trị sáng tạo đích thực của tư tưởng Hồ Chí Minh là phát triển, là bổ xung vào

những nguyên lý chung của chủ nghĩa Mác-Lênin bằng những qui luật riêng, những qui luật đặc thù của cách mạng giải phóng dân tộc, cách mạng thuộc địa. Và sẽ khó lý giải được vì sao một lý luận cách mạng triệt để là sản phẩm của trí tuệ tập thể và sự kết tinh của nhiều nguồn trí thức được mang tên người tiêu biểu là Hồ Chí Minh.

Chính Lê-nin không coi chủ nghĩa Mác là "cái gì xong xuôi hẳn và bất khả xâm phạm", mặc dù Lê-nin vẫn khẳng định học thuyết của Mác là "học thuyết vạn năng" vì nó là một học thuyết chính xác". Nhưng không vì thế mà Lê-nin không đặt mình và những người cộng sản "nhiệm vụ" phát triển hơn nữa nhiều mặt của chủ nghĩa Mác. Với cách đặt vấn đề và cách giải quyết vấn đề một cách khoa học, nghiêm túc, Lê-nin đã thành công trong việc phát triển chủ nghĩa Mác trong thời đại chủ nghĩa đế quốc. Nhân loại đánh giá cao sức sáng tạo của Lê-nin và gọi học thuyết của Người là học thuyết Mác trong thời đại chủ nghĩa đế quốc.

Từ những gợi ý của Lê-nin trong sơ thảo lần thứ nhất những luận cương về vấn đề dân tộc và thuộc địa", Hồ Chí Minh đã phát triển chủ nghĩa Mác-Lênin trong thời đại sau cách mạng xã hội chủ nghĩa tháng 10 Nga thắng lợi, thời đại chủ nghĩa đế quốc bản và chủ nghĩa xã hội đấu tranh bài trừ quyết liệt, thời đại mà ý thức dân tộc của các quốc gia được thức tỉnh.

Từ chỗ nắm vững thực tiễn đất nước mình - một nước thuộc địa nửa phong kiến đến việc bốn ba khắp thế giới khảo sát thực tế hầu hết các chế độ xã hội, chú ý nhất đến xã hội của những người lao khổ, Hồ Chí Minh đã nhận thức, phản ánh chính xác những mâu thuẫn xã hội của các nước thuộc địa và phụ thuộc. Để tìm cách giải quyết các mâu thuẫn đó, Hồ Chí Minh dành cả đời mình đấu tranh vì *vấn đề dân tộc*, *giải phóng dân tộc* đấu tranh cho *sự phát triển của các dân tộc đã giành được*, *lập tiến lên chủ nghĩa xã hội*, *đấu tranh vì lợi ích của mọi người, trước hết là những người cùng khổ*.

Để đạt được chân lý "không có gì quý hơn độc lập tự do", để giành được "độc lập tự do thật sự" cho các dân tộc tiến lên xây dựng "thế giới đại đồng", ở đó những người lao khổ "đều có cơm ăn, áo mặc, đều được học hành". Phương pháp Hồ Chí Minh "lấy sức ta giải phóng cho ta", "đoàn kết, đại đoàn kết", "đại hòa hợp", phải biết "nhu thắng cương", biết "dĩ bất biến, ứng vạn biến" v.v... Chính những điều đó đã thức tỉnh và hướng dẫn 2/3 nhân loại là những người bị áp bức bóc lột đã và đang tranh đấu để tự giải phóng mình.

Là một hệ thống lý luận cách mạng, tư tưởng Hồ Chí Minh là một môn khoa học xã hội có tính chất liên ngành, tổng hợp, có lý luận và phương pháp riêng.

Những vấn đề phương pháp luận của khoa học về tư tưởng Hồ Chí Minh là một khoa học rất phức tạp. Nó không chỉ là lý luận nhận thức mà còn là thực tiễn nhận thức, không chỉ là lý thuyết về các phương pháp mà còn là bản thân các phương pháp được thực hiện trong quá trình nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh. Các công trình nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh đã và đang diễn ra một cách nghiêm túc và tất cả đều thu được kết quả rất khả quan. Những biện pháp và các thủ pháp mà các nhà khoa học sử dụng để phân tích và khái quát hóa các nguồn tư liệu, các sự kiện trong *sự nghiệp* của Hồ Chí Minh cần phải được tổng kết thành hệ thống lô-gic các phương pháp, tạo thành phương pháp Hồ Chí Minh học.

Từ những trình bày trên, chúng tôi cho rằng: môn học tư tưởng Hồ Chí Minh là

trường học là cần thiết. Sự hình thành môn học là yêu cầu khách quan chứ không
tình cảm, hoặc trách nhiệm chính trị của người nào. Mặc dù việc nghiên cứu tư
tưởng Hồ Chí Minh chưa đạt tới độ hoàn chỉnh, song, những kết quả buổi đầu đã đạt
được cho phép chúng ta vững tin vào tiến độ và ý nghĩa thiết thực của ngành học
đi về phía trước.

THEORETICAL BASIS AND METHODOLOGY IN THE STUDY AND LEARNING OF HO CHI MINH THOUGHT.

NGUYEN BA LINH & PHAM VAN BINH.

With serious analysis and argument, the paper has shown the creative and scientific
characteristic of Ho Chi Minh thought, from this basis, the author affirmed the
necessity and the conditions that can't be neglected in the formulation of the subject
of Ho Chi Minh Thought.

The authors have made some initial suggestions of theoretical significance about the
study and learning of Ho Chi Minh thought.